

Materialne warunki życia

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 11 stycznia 2018 roku

Fundacja Centrum Badań Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

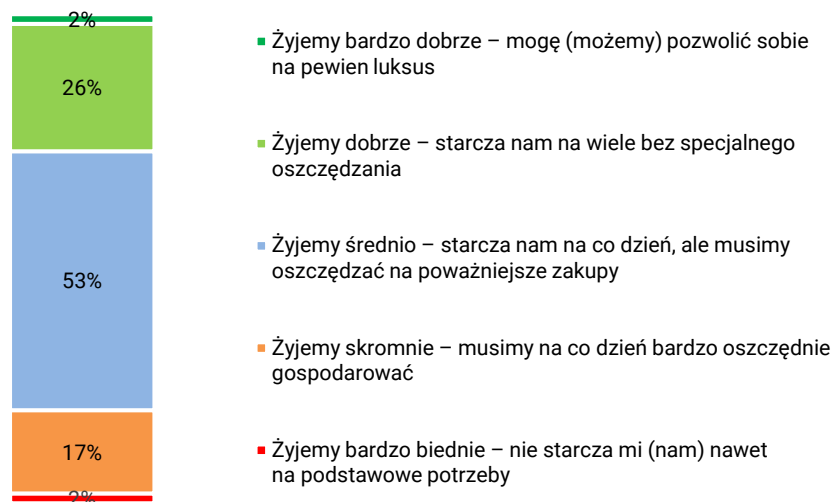
Od wielu lat badamy zmiany zachodzące w sytuacji materialnej Polaków. W naszych comiesięcznych sondażach regularnie monitorujemy postrzeganie warunków materialnych gospodarstw domowych oraz przewidywania w tym zakresie. Ponadto pod koniec pierwszego kwartału pytamy o sposoby gospodarowania pieniędzmi oraz poczucie zagrożenia biedą.

SPOSOBY GOSPODAROWANIA PIENIĘDZMI I ZAGROŻENIE BIEDĄ

Badani opisując sposób gospodarowania pieniędzmi najczęściej deklarowali¹, że żyją na przeciętnym poziomie – starcza im na co dzień, ale muszą oszczędzać na poważniejsze zakupy (53%). Mniej więcej co czwarty respondent ma większą swobodę w gospodarowaniu domowym budżetem – starcza mu na wiele bez specjalnego oszczędzania (26%) bądź też może sobie pozwolić na pewien luksus (2%). Mniej niż co piąty deklaruje, że żyje skromnie – musi na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować (17%), a nieliczni – że bardzo biednie, nie starcza im nawet na podstawowe potrzeby (2%).

CBOS

RYS. 1. Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (334) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 1–8 marca 2018 roku na liczącej 1092 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

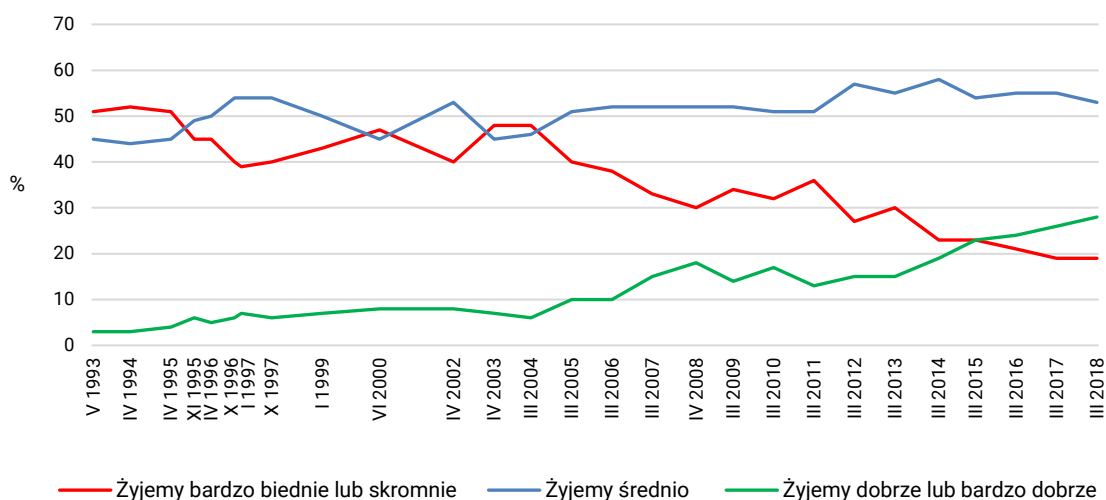
W porównaniu z pomiarem ubiegłorocznym nieznacznie przybyło badanych deklarujących, że żyje im się dobrze lub bardzo dobrze (wzrost wskazań o 2 punkty procentowe), ubyło zaś tych, którzy określają swój poziom życia jako średni (o 2 punkty). Uwzględniając natomiast dłuższą perspektywę, dwudziestopięcioletnią, można zauważyć bardzo wyraźną poprawę własnych ocen sytuacji finansowej Polaków. Na początku lat dziewięćdziesiątych osób deklarujących skromne lub biedne życie było wielokrotnie więcej niż zadowolonych ze swojego położenia materialnego. W roku 1993 zaledwie 3% badanych twierdziło, że żyje im się dobrze lub bardzo dobrze, natomiast 51% deklaroowało, że żyje skromnie lub biednie. Z biegiem czasu, mniej lub bardziej systematycznie, przybywało ankietowanych mających większą swobodę w gospodarowaniu pieniędzmi, a ubywało tych, którzy musieli bardzo oszczędnie nimi gospodarować. Wyraźną poprawę rejestrowaliśmy po wejściu naszego kraju do Unii Europejskiej – w latach 2005–2008, a także od roku 2014 notujemy systematyczną poprawę sytuacji finansowej ankietowanych. Od dwóch lat więcej badanych żyje na przynajmniej dobrym poziomie, niż sytuuje się poniżej średniej. Od tego czasu przewaga ta jeszcze się pogłębiła – obecnie odsetek badanych deklarujących, że żyje im się dobrze lub bardzo dobrze, jest najwyższy z dotychczasowych.

TABELA 1

Które z wymienionych określić najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?	Wskazania respondentów według terminów badań														
	III '04	III '05	III '06	III '07	IV '08	III '09	III '10	III '11	III '12	III '13	III '14	III '15	III '16	III '17	III '18
	w procentach														
Żyjemy bardzo biednie	9	6	8	5	4	6	5	3	3	5	3	3	3	2	2
Żyjemy skromnie	39	34	30	28	26	28	27	33	24	25	20	20	18	17	17
Żyjemy średnio	46	51	52	52	52	52	51	51	57	55	58	54	55	55	53
Żyjemy dobrze	6	9	9	14	17	13	15	12	15	14	17	21	21	24	26
Żyjemy bardzo dobrze	0	1	1	1	1	1	2	1	0	1	2	2	3	2	2

CBOS

RYS. 2. Które z wymienionych określić najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?

Z analizy różnicowań społeczno-demograficznych wynika, że sytuacja finansowa badanych w znacznej mierze związana jest z poziomem wykształcenia, wiekiem oraz miejscem zamieszkania. Gorzej niż inni oceniają ją respondenci starsi, gorzej wykształceni oraz mieszkający w mniejszych miejscowościach. Jedna trzecia ankietowanych z wykształceniem podstawowym/gimnazjalnym (33%), ponad jedna czwarta respondentów w wieku 65 lat i więcej (27%) oraz 22% mieszkańców wsi deklaruje, że żyje skromnie lub bardzo biednie (zob. tabele aneksowe).

Zdecydowana większość badanych nie obawia się biedy (78%), przy czym dwie piąte (41%) wyraża obawy, że ich sytuacja może się pogorszyć, a niewiele mniejsza grupa ankietowanych (37%) jest spokojna, że finansowo sobie poradzi. Jedna piąta respondentów obawia się biedy (21%), w tym 17% uważa, że jakoś sobie poradzi, a 4% odczuwa bezradność.

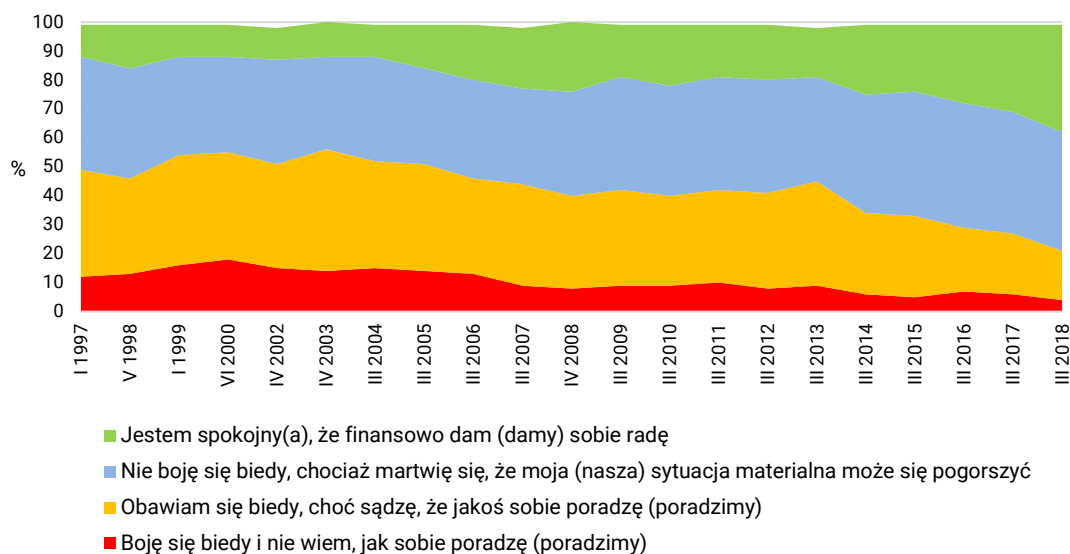
W ciągu ostatniego roku zmniejszył się odsetek badanych obawiających się biedy (o 6 punktów procentowych), a zwiększył – niewyrażających takich obaw (o 6 punktów), w szczególności zaś przybyło tych, którzy są całkowicie spokojni o swoją sytuację finansową (wzrost o 7 punktów).

Zarejestrowane w tym roku zmiany, podobnie jak w przypadku wcześniej analizowanego wskaźnika, wpisują się w dłuższy trend. W ciągu ostatnich dwudziestu lat znacząco zmniejszył się odsetek badanych obawiających się biedy. Najwięcej takich obaw zarejestrowaliśmy w roku 2003, kiedy to ponad połowa ankietowanych (56%) deklarowała, że w mniejszym lub większym stopniu obawia się biedy. W kolejnych latach mniej lub bardziej systematycznie zmniejszał się odsetek respondentów wyrażających tego typu obawy. Dość wyraźny wzrost liczby badanych spokojnych o swoją sytuację materialną, a zarazem spadek liczby osób obawiających się biedy zarejestrowaliśmy w roku 2014. Od tego czasu te pozytywne tendencje jeszcze się umocniły. Tegoroczne wyniki są najlepsze z dotychczas notowanych – obecnie najmniej ankietowanych, odkąd pytamy o te kwestie, obawia się biedy, a najwięcej jest spokojnych o swoją finansową przyszłość.

TABELA 2

Które z poniższych stwierdzeń wybrał(a)by Pan(i) jako najbardziej zgodne z obecną sytuacją finansową w Pana(i) gospodarstwie domowym?	Wskazania respondentów według terminów badań														
	III '04	III '05	III '06	III '07	IV '08	III '09	III '10	III '11	III '12	III '13	III '14	III '15	III '16	III '17	III '18
	w procentach														
Jestem spokojny(a), że finansowo dam (damy) sobie radę	11	15	19	21	24	18	21	18	19	17	24	23	27	30	37
Nie boję się biedy, chociaż mar- twię się, że moja (nasza) sytuacja materialna może się pogorszyć	36	33	34	33	36	39	38	39	39	36	41	43	43	42	41
Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzę (poradzimy)	37	37	33	35	32	33	31	32	33	36	28	28	22	21	17
Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzę (poradzimy)	15	14	13	9	8	9	9	10	8	9	6	5	7	6	4
Trudno powiedzieć	1	1	1	2	0	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1

RYS. 3. Które z poniższych stwierdzeń wybrał(a)by Pan(i) jako najbardziej zgodne z obecną sytuacją finansową w Pana(i) gospodarstwie domowym?

Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Poczucie zagrożenia biedą i jednocześnie bezradności wobec niej częściej niż pozostali deklarują badani niezadowoleni z warunków materialnych swoich gospodarstw domowych, uzyskujący najniższe dochody na osobę w gospodarstwie domowym, mający wykształcenie podstawowe/gimnazjalne, a w grupach społeczno-zawodowych – renciści. Z kolei poczucie całkowitego bezpieczeństwa materialnego ponadprzeciętnie często deklarują najmłodszy respondenci, badani z wykształceniem średnim lub wyższym, o najwyższych dochodach *per capita* w gospodarstwie domowym, dobrze oceniający własne warunki materialne oraz mieszkańcy największych, ponadpółmilionowych miast (zob. tabele aneksowe).

Poczucie zagrożenia biedą w silny sposób powiązane jest ze sposobami gospodarowania pieniędzmi. Biedy obawia się większość ankietowanych żyjących skromnie lub bardzo biednie (55%), prawie jedna piąta żyjących na średnim poziomie (18%) i niewielki odsetek badanych, którym żyje się dobrze lub bardzo dobrze (4%).

TABELA 3

Sposób gospodarowania pieniędzmi	Deklarowane poczucie bezpieczeństwa materialnego				
	Jestem spokojny(a), że finansowo damy sobie radę	Nie boję się biedy, choć martwię się, że nasza sytuacja może się pogorszyć	Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzimy	Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzimy	Trudno powiedzieć
	w procentach				
Żyjemy skromnie lub bardzo biednie	10	33	42	13	2
Żyjemy średnio	31	51	16	2	1
Żyjemy dobrze lub bardzo dobrze	67	28	4	0	1

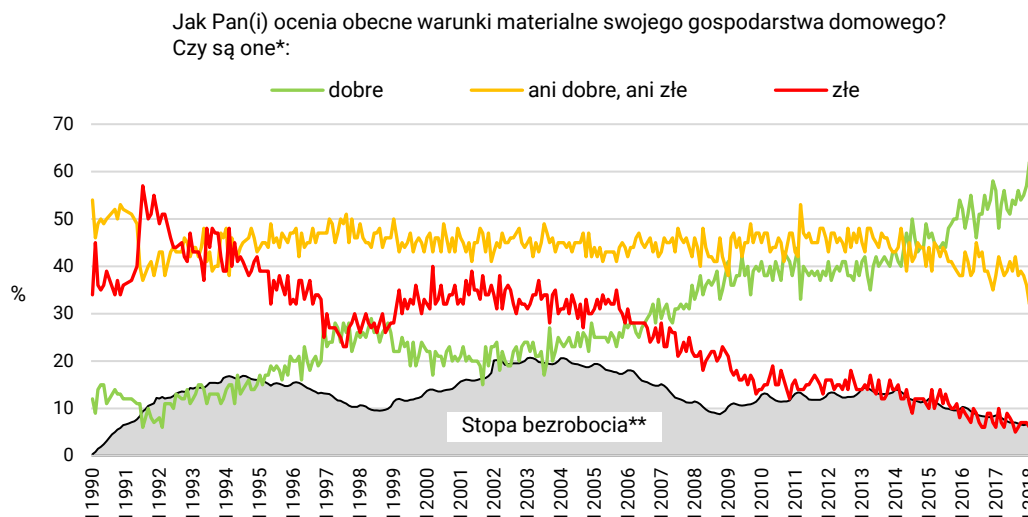
WARUNKI MATERIALNE GOSPODARSTW DOMOWYCH – OCENY I PRZEWIDYWANIA

Ponad połowa ankietowanych (56%) pozytywnie ocenia warunki materialne swoich gospodarstw domowych, dwie piąte (39%) – przeciętnie, a co dwudziesty badany (5%) negatywnie².

W ciągu ostatnich trzech dekad nastąpiła ogromna poprawa warunków materialnych gospodarstw domowych. Na początku lat dziewięćdziesiątych relatywnie niewielu respondentów było zadowolonych z własnych warunków materialnych – oceny negatywne zdecydowanie przeważały nad pozytywnymi. W kolejnych latach postrzeganie warunków materialnych poprawiało się, a szczególnie dużą dynamikę tego trendu rejestrowaliśmy w okresach ożywienia gospodarczego. Niezmiennie od sierpnia 2006 roku osób zadowolonych z własnych warunków materialnych jest więcej niż niezadowolonych, a przewaga ta wciąż się powiększa. Mniej więcej od trzech lat zadowolenie z warunków materialnych gospodarstw domowych przeważa nie tylko nad niezadowoleniem, ale również nad ocenami przeciętnymi. Należy zaznaczyć, że dobre oceny warunków materialnych idą w parze z rekordowo niską stopą bezrobocia, która w lutym 2018 roku kształtowała się na poziomie 6,8%³.

CBOS

RYS. 4. Oceny warunków materialnych gospodarstw domowych a stopa bezrobocia

* Do marca 1992 roku pytanie brzmiało: „Jak ocenia Pan(i) swoje (rodziny) obecne warunki materialne?”, a środkową kategorią skali było „średnie, przeciętne”

** Dane GUS, stopa bezrobocia rejestrowanego

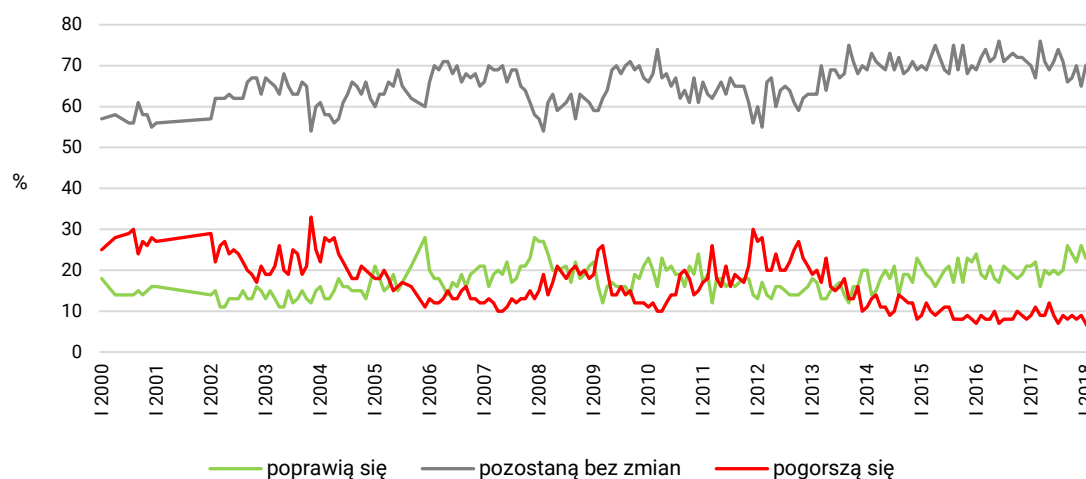
² Zob. komunikat CBOS „Nastroje społeczne w marcu”, marzec 2018 (oprac. R. Boguszewski).

³ Stopa bezrobocia zarejestrowanego. Źródło: GUS. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/stopa-bezrobocia-rejestrowanego-w-latach-1990-2018,4,1.html>

Jedna piąta ankietowanych (21%) uważa, że w ciągu najbliższego roku warunki materialne ich gospodarstw domowych poprawią się, jedynie co czternasty (7%) sądzi, że się pogorszą, a zdecydowana większość (72%) jest zdania, że się nie zmienią. Od kiedy monitorujemy tę kwestię, niezmiennie większość badanych uważa, że warunki materialne ich gospodarstw pozostaną bez zmian, natomiast proporcje przewidujących poprawę i obawiających się pogorszenia zmieniają się. Mniej więcej od czterech lat liczba optymistów przeważa nad liczbą pesymistów. Jednocześnie warto podkreślić, że w ostatnich miesiącach odsetek osób obawiających się pogorszenia własnych warunków materialnych kształtuje się na rekordowo niskim poziomie.

CBOS

RYS. 5. Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku warunki materialne Pana(i) gospodarstwa domowego:

Jak się okazuje, przewidywania dotyczące warunków materialnych w najbliższym roku są ściśle związane z oceną obecnych warunków. Wprawdzie w każdej z grup wyróżnionych ze względu na postrzeganie własnego położenia materialnego badani najczęściej zakładają, że ich sytuacja się nie zmieni, jednak ci, którzy są niezadowoleni ze swoich warunków materialnych, częściej niż inni uważają, że się one pogorszą, respondenci oceniający je jako średnie – częściej niż pozostali sądzą, że się nie zmienią, a zadowoleni ponadprzeciętnie często liczą na ich poprawę.

TABELA 4

Ocena własnych warunków materialnych	Przewidywania dotyczące warunków materialnych w ciągu najbliższego roku:		
	pogorszą się	pozostaną bez zmian	poprawią się
	w procentach		
Złe	26	56	18
Średnie	8	78	14
Dobre	4	70	26

Ponadto z analiz zróżnicowań społeczno-demograficznych wynika, że relatywnie dużymi optymistami w tym względzie są młodszy respondenci (w wieku 18–34 lata), a spośród grup społeczno-zawodowych przede wszystkim robotnicy niewykwalifikowani, bezrobotni, pracownicy usług oraz

uczniowie i studenci. Z kolei obawy związane z pogorszeniem sytuacji materialnej częściej niż pozostali wyrażają starsi badani (w wieku 55 lat i więcej), a spośród grup społeczno-zawodowych najczęściej renciści (zob. tabele aneksowe).

Zarejestrowane w tym roku odsetki badanych twierdzących, że żyje im się dobrze lub bardzo dobrze, oraz deklarujących całkowite bezpieczeństwo materialne są najwyższe z dotychczas notowanych. Jednocześnie najmniej respondentów, odkąd monitorujemy tę kwestię, obawia się biedy. Ponadto większość badanych jest zadowolona z warunków materialnych swoich gospodarstw domowych, a formułując prognozy na najbliższy rok ankietowani znacznie częściej przewidują poprawę swojego położenia, niż obawiają się pogorszenia.

Tegoroczne wyniki wpisują się w trwający od kilku lat trend poprawy wskaźników położenia materialnego, znajdujący odzwierciedlenie zarówno w wynikach innych naszych badań, jak i obiektywnych wskaźnikach makroekonomicznych⁴. Warto w tym kontekście wspomnieć o wzroście odsetka ankietowanych deklarujących posiadanie oszczędności⁵, o częściej wyrażanym przekonaniu, że skala ubóstwa w Polsce będzie się zmniejszać⁶, a także o rekordowo dobrych ocenach sytuacji na rynku pracy⁷.

Opracowała

Małgorzata Omyła-Rudzka

⁴ Zob. komunikat CBOS „Subiektywne vs. obiektywne wskaźniki stanu gospodarki i warunków materialnych”, listopad 2017 (oprac. M. Omyła-Rudzka).

⁵ Por. komunikat CBOS „Sytuacja finansowa gospodarstw domowych”, wrzesień 2017 (oprac. R. Boguszewski).

⁶ Zob. komunikat CBOS „Społeczne postrzeganie problemu ubóstwa”, czerwiec 2017 (oprac. A. Głowacki).

⁷ Zob. komunikat CBOS „Oceny sytuacji na rynku pracy i poczucie zagrożenia bezrobociem”, marzec 2018 (oprac. R. Boguszewski).